Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

doi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 788 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati 10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Yashil iqtisodiyotga oʻtishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati 16
Gulnora Abdurahmonova

Oʻzbekistonda "yashil" iqtisodiyotga oʻtish muammolari va uni bartaraf etish yoʻllari 22
S. R. Topildiyev

Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi 28
Muratova Shohista Nimatullayevna

Green Economy in Tourism in Uzbekistan 32
Alieva Makhbuba Toychievna

Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты" 36
Голышева Елена Вячеславовна

Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yoʻnalishlari 42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloyevich

Toʻqimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari 47
A.Yu. Mardanov

Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari 52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon oʻgʻli

Oʻzbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish 57
Abdullayev Elyorbek Odiljon oʻgʻli

Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining oʻrni 62
Akbarov Akmalxon Akrom oʻgʻli

Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash koʻrsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlari 66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich

Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari 70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xoʻjaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va oʻziga xos xususiyatlari 74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich

Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati 78
Butanova Dilnoza Rustamovna

Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri 83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna

Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qoʻllanilishi 95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon oʻgʻli

Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning oʻrni 101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi

Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari 104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich

Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari 110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich

Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi 113
Mahamatova Maftuna

Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik koʻrsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari 119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari 124
Said Po'latov Maxamedovich

Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry 128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li

Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar 135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi

O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni 142
Toshmurod Kulmanov

Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari 147
Tursunova Dilnavo Islomovna

Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish 150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi

Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari 159
Allayor Norboyev Ismoilovich

Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish 162
Boltayev Abror Sayitmuradovich

Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari 168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich

Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish 174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich

Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari 179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov

Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Aglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida 185
Raximbayev Akmal Azatboyevich

Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari 190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

Globallashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 195
Salimov Dilshodbek Davronovich

To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi 199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich

Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari 203
Nilufar Umarova

O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili 207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li

Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili 213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari 220
Meliyev Isroil Ismoilovich

Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar 227
Melikov Otabek Maxmadiminovich

Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni 232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich

Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar 237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna

Задачи предмета «русского языке» на современном этапе 243
Адилова Солияхон

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati 247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li

Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari....252
Gapparov Azim Qayumovich

O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri....258
Isayev Atabek Djurabayevich

Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market....266
Jurabek Sobirov

Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili....270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich

Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli 276
Mamadiyorova Dilorom Ravshon qizi

Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili....280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna

Improving Internal Control System 287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li

Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMlar veb-saytlari samaradorligini oshirish....291
Musayev Bekjon Shukurillayevich

Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish 298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari....302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li

Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari....306
N. B. Yahyoxonov

Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili....311
Nazarova Muslima Nazarovna

Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlari....317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich

Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari....322
Olimova Nodira Xamrakulovna

O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar 329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li

O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari....333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li

Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi 338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li

Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari....341
Raxmanov Mexridin Sindarovich

Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati....345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish....350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li

Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar....355
Samandarova Gulxayo Abdukarim qizi

Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari 359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li

To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati 363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna

Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiytlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi 367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане 373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich

Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts 379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich

Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar 384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari 391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi

Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 396
Xusanov Ulugbek Nishanovich

Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari 402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna

O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari 405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi

Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров 408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна

Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari 412
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li

Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari 416
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich

Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан 420
Адашов Гайрат Рустамович

Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi 424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna

Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане 432
Б. А. Хакимов

Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции 438
Бабаева Гузаль Яшиновна

"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgani imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida 444
Davlayev G'olib Ashurovich

Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili 447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich

Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri 452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich

O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish 457
Jonuzokov M. K.

Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish 461
Ismailov Allayor Rashidovich

Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции 465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович

Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish 471
Kalandarova Nargiza Narimanovna

Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения 475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна

Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях 478
Киличев А. А.

Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish 485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане 490
Курпаяниди Константин Иванович

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag‘laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish 497
Mahmudova Go‘zal Samadjon qizi

Muqimiy ijodiDA milliy uyg‘onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar 502
Muxlisa Muxitdinova

Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана 505
Наимов Шахрух

Определение специфических особенностей и факторов вляющие на процесс внедрения междурнародных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан....509
Хайдаров Зохир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохир Зода

Inson kapitalida mujassam bo‘lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni va roli 514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova

Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма 521
Пулатова Сурайё Юлдашевна

Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе 525
Рахимова Гавхар Ойбековна

O‘zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli 530
Saidova Subhinigor Azizovna

Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag‘allikni qisqartirishning innovatsion yo‘llari 535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o‘g‘li

Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari 541
Umirov Xurshid Islomovich

Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari....545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna

“Авеста” – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии 549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович

Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия 555
Хамдамов С. Ф.

Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish....562
Xasanova Nafisa Shavkatovna

Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish....566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi

Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar....572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna

Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o‘ziga xos iqtisodiy xususiyatlari 578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o‘g‘li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich

Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o‘rni....583
Toyirova Amina Baxtisher qizi

Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag‘batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili....588
Haydarov Humoyun Begmurod o‘g‘li

Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar....592
K. Q. Tajibayev

Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике....599
Камолова Феруза Кахрамоновна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O‘zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo‘llari 603
Mirzayeva Lola Shavkatovna

Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o‘rni 607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna

Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi 612
Ruzmetova Gulira’no Atabekovna

Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari 620
Salixov Sherzod Abduxakimovich

Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish 625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna

Budjetdan tashqari mablag‘lar hisobi va nazoratini takomillashtirish 628
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich

Xizmat ko‘rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi 635
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li

Xizmat ko‘rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari 640
Muhammadamin Erdon o‘gli Erdonov

Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста 644
Насиров Дилшод Фархадович

Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана 654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович

Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir 659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o‘g‘li

Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo‘nalishlari 664
Razzakov Jasur Xamraboyevich

Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan 670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi

Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish 677
Meliqulov Abduhalil Norinovich

O‘zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo‘nalishlari 683
Ortiqov Avazbek Bahrom o‘g‘li

Rene Dekart va Blez Paskal ta’limotlarida ratsional g‘oyalar komparativistikasi 689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna

Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari 694
Samijonov Musobek G‘ayratjon o‘g‘li

The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan’s Efforts to Join It 699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara

Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar 705
Abduqaxorov Ulug‘bek Abdug‘aniyevich

Yangi O‘zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo‘nalishlari 709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich

Mahalliy soliqlar va yig‘imlarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari 713
Tuychiyev Kamoliddin

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg‘or tajribalari va ulardan foydalanish yo‘llari 717
Yadgarov Nodir Ravshanovich

Organik qishloq xo‘jaligiga o‘tish bosqichlarining tashkiliy jihatlari va iqtisodiy asoslari 723
Amirqulov Shuxrat Olimovich

Davlat xaridlari jarayonida e’tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari 727
G‘ofurov Temur Baxrom o‘g‘li

O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari 730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o‘g‘li

Iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari 733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva

Sug‘urta faoliyatini takomillashtirishda anderrayting xizmatining o‘rni 737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo‘nalishlari 741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich

Kambag‘allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo‘naltirish 745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich

Yoqilg‘i-energetika korxonalarning moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari 749
Xusanov Qaxramon Nishonovich

Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике 753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна

Эффективность программ соответствия в различных компаниях 757
Ахмедов Бехзод Ахмедович

Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте 762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович

Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles 767
Esanova Shohida Utkirovna

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg‘or xorij tajribalari 774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich

Paxta-to‘qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish 781
Toshpo‘latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o‘g‘li

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSIYA VA INNOVATSION FAOLIYAT BILAN BOG'LIQ TUSHUNCHALARINING NAZARIY MASALALARI

Mamayunus Qarshibayevich Pardayev
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori, i.f.d.

Temur Olimovich Mamayunusov
Mustaqil tadqiqotchi, tadbirkor

Annotatsiya: Maqolada xizmat koʻrsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bogʻliq bir qancha kategoriya va tushunchalarining nazariy masalalari tahlil qilinib, ulardan bir qanchasining takomillashgan taʼriflari ham ishlab chiqilgan. Shuningdek, bunda innovatsion iqtisodiyotning shakllanish evadyutsiyasi, uni shakllantiruvchi va harakatga keltiruvchi asosiy omillar ham qarab chiqilgan.

Kalit soʻzlar: innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot, innovatsion faoliyat, inson salohiyati, inson kapitali, yangi texnika, yangi texnologiya, yangilik, industrial qitisodiyot, ixtiro.

Abstract: The article analyzes the theoretical issues of several categories and concepts related to innovation and innovative activity in the service sector, and developed improved definitions of some of them. Also, the evolution of the formation of the innovative economy, the main factors that shape and move it are also considered.

Key words: innovation, innovative economy, innovative activity, human potential, human capital, new technique, new technology, innovation, industrial economy, invention.

Аннотация: В статье анализируются теоретические вопросы ряда категорий и понятий, связанных с инновациями и инновационной деятельностью в сфере услуг, а также разрабатываются уточненные определения некоторых из них. Также рассмотрена эволюция формирования инновационной экономики, основные факторы, которые ее формируют и двигают.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационная деятельность, человеческий потенциал, человеческий капитал, новая техника, новая технология, инновации, индустриальная экономика, изобретение.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Jahon amaliyoti tajribasidan koʻrinib turibdiki, har qanday mamlakatning, undagi xoʻjalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy taraqqiyoti asosan innovatsiyaga asoslanadi. Innovatsiya fan va texnika yutuqlari sifatida iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda ham, moddiy-texnika bazasini takomillashtirishda ham, ishlab chiqarish (ish bajarish, xizmat koʻrsatish) sohasiga yangi gʻoyalarni kiritishda ham, u yerdagi ishlagan xodimlar mehnatini oddiy jismoniy mehnatdan aqliy mehnatga aylantirishda ham asosiy omil boʻlib xizmat qiladi. Shu tufayli innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishga, ilm-fanni rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda.

Xususan, 2020-yil 29-oktyabrda "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida" Farmoni, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-il 1-dekabrdagi "Iqtisodiyot tarmoqlari uchun muhandis kadrlarni tayyorlash tizimini innovatsiya va raqamlashtirish asosida tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi PQ-42-son qaroriga qoʻshimcha va oʻzgartirish kiritish toʻgʻrisida"gi 2022-yil 17-maydagi PQ-245-sonli qarori, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi, "Oʻzbekiston–2030" strategiyasi toʻgʻrisida"gi PF-158-sonli farmonlari eʼlon qilindi. Ushbu farmonning 1-ilovasidagi 54 va 56 maqsadlarida turli sohalarga innovatsiyalarni joriy qilish aniq belgilangan. Bulardan ham koʻrinib turibdiki, Yangi Oʻzbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish va innovatsion faoliyani takomillashtirish maqsadida taʼlim xizmatlari sifati va samaradorligini oshirish uchun, uning texnologiyalarini takomillashtirib, zamonaviy inson kapitalini barpo qilish, bugungi kunda dolzarb mavzulardan biri ekanligidan dalolatdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Bugungi kunda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish uchun ta'lim sohasiga ham juda katta e'tibor qaratilmoqda. Shunga qaramay hozirda xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq bir qancha kategoriya va tushunchalarining nazariy masalalari bo'yicha bir to'xtamga kelgan emas. Shu tufayli mamlakatimiz va xorijiy davlatlar iqtisodchi olimlari ham ilmiy-tadqiqot ishlarini olib bormoqda. Bular jumlasiga S.S.G'ulomov, R.X.Ayupov, M.E.Po'latov, A.V.Vaxabov, M.X.Saidov, M.Q.Pardayev, M.M.Muxammedov, Q.J.Mirzayev, E.Sh.Shavqiyev, O.M.Pardayev, G.M.Porsayev, B.Sh.Safarov, D.Q.Usmanova, B.I.Isroilov, A.O.Ochilov, B.Sh.Usmonov, O.T.Qahharov, kabilar[1] tomonidan ilmiy monografiya, turli jurnallar maqolalarida, ilmiy-uslubiy ishlarida tadqiqot natijalari e'lon qilingan. Ammo innovatsiya va innovatsion iqtisodiyot bilan bog'liq nazariy masalalar yana takomillashtirishga muhtoj. Chunki ushbu masala yuzasidan mamlakatimiz olimlari tomonidan kam tadqiq qiligan va mos ravishda adabiyotlarda ham kam yoritilgan. Ushbu holat masalaning o'ta dolzarbligini belgilaydi. Chunki innovatsion iqtisodiyot mamlakatimiz kelajagini va uning taraqqiyotini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'lib bormoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq bir qancha kategoriya va tushunchalarining nazariy masalalari tahlil qilinib induksiya va deduksiya, makon va zamon, tahlil va sintez kabi uslublardan va yondoshuvlardan foydalanilgan. Bunda asosan mantiqiy tahlil usullari ham qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur masalani chuqur anglash uchun "innovatsiya", "innovatsion faoliyat", "innovatsion iqtisodiyot" kabi ushbu kategoryalar bilan bog'liq tushunchalarining mazmuniga aniqlik kiritish va ularning iqtisodiyotga va uning alohida tarmog'i bo'lgan xizmat ko'rsatish sohasiga mosligini qarab chiqish lozim bo'ladi. Chunki ushbu masalalar ham iqtisodiy adabiyotlarda, aynan shu tarzda yetarli darajada qarab chiqilmagan.

Innovatsion faoliyatning mazmunini ochib berish uchun, uning nazariy talqinini innovatsiya terminining mazmunini ochib berishdan boshlash maqsadga muvofiq. Innovatsiya so'ziga O'zbek tilining 5 jildlik izohli lug'atida 3 ta izoh berilgan. Ushbu so'z inglizcha so'zdan olingan bo'lib, innovation, ya'ni "kiritilgan yangilik, ixtiro" so'zlarini anglatadi. Bunga berilgan izohlar:

"1.Texnika va texnologiyaning yangi turlari (avlodlari)ni joriy etish maqsadida iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar.

2.Ilg'or texnika va texnologiya, boshqarish va boshqa sohalardagi yangiliklar va ularning turli sohalarda qo'llanilishi.

3.Muayyan tilda, asosan uning morfologiya sohasida eng so'nggi davrlarda paydo bo'lgan yangi hodisalar (til birliklari)"[2]. Ko'rinib turibdiki, innovatsiya yangilik va ularning amaliyotga qo'llanilishini ifodalar ekan.

Xuddi shunga o'xshash tushunchalar 1999 yilda A.N.Azirliyan rahbarligida nashr qilingan "Большой экономический словарь"da ham qayd etilgan. Ushbu ishda innovatsiya so'ziga 2 ta izoh berilgan:

"1.Iqtisodiyotda texnika va texnologiyalarning yangi avlodini almashtirishga qo'yiladigan mablag';

2.Ilmiy-texnika taraqqiyoti natijasida yaratilgan yangi texnika va texnologiyalar. Ixtirochilikning rivojlanishi, yirik ixtirolarning vujudga kelishi innovatsiyaning muhim omillari bo'lib hisoblanadi"[3]. Ushbu izohdan ham ko'rinib turibdiki, umuman olganda innovatsiya – bu yangilik kiritish, yangilik, o'zgarish demakdir.

---

1 G'ulomov S.S. va boshqalar. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. –T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2019, 447 bet.; G'ulomov S.S., Ayupov R.X. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat asoslari. –T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2020, 510 bet.; Saidov M.X. Uzbekistan: investitsii v chelovecheskiy kapital, partnyorstva v sfere obrazovaniya.–M.: Knijniy dom gazeti "Trud", 2006.–243 s.; Pardayev M.Q., O.M.Pardayev, T.X.Mamasoatov, Modernizatsiya, diversifikatsiya va innovatsiya – iqtisodiy o'sishning muhim omillari. – T.: "Navro'z" nashriyoti, 2014. – 104 bet., Pardayev M.Q., Mirzayev Q.J, Pardayev O.M. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti. O'quv Qo'llanma. – T.: "Iqtisod-moliya", 2014. – 384 b.; Pardayev M.Q. va boshqalar. Ta'lim xizmatlari va ularning samaradorligini oshirish masalalari. Monografiya. "Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi", 2020. – 256 b.; Mirzev Q.J., Shavqiyev E.Sh., Janzaqov B.K. Innovatsion iqtisodiyot. –T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-mtbaa uyi, 2020. – 298 bet., "M.M.Muxammedov va boshqalar. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. –T.:"Fan va texnologiya" nashriyoti 2018. Isroilov B.I. Ta'lim tiizimida innovatsion korporativ hamkorlikni rivojlantirishda iqtisodiy mehanizmlar rolini oshirish. TMI, IAK, 2016 y., 26 mart.; G.M.Porsayev, B.Sh.Safarov, D.Q.Usmanova Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. – T.: "Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi", 2020. –372 bet., Ochilov A.O. Yuqori malakali kadrlar tayyorlashni boshqarish samaradorligini oshirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (Dss) dissertatsiyasi avtoreferati – Toshkent, TDIU, 2019. – 76-bet.; Usmonov B.Sh. va boshqalar. Inson kapitalining shakllanishida ta'lim va ilm-fanning roli. T.: "Fan va texnologiyalar", 2015 y.; Qahharov O.T. Oliy ta'lim tizimida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning boshqaruv mexanizmini takomillashtirish. Fan doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, SamISI, 2020. – 79 bet.

2 O'zbek tilining izohli lug'ati: 80000 dan ortiq so'z va so'z birikmasi. J.II. Ye.M. –T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. 2006.–B. –212.

3 Большой экономический славарь/Под ред. А.Н.Азрилияна. – 4-е изд. и перераб. –М.: Институт новой экономики, 1999. С. 309.

V.A.Makarenko tahriri ostida nashr etilgan zamonaviy tushuncha va terminlarning qisqacha lug‘atida innovatsiya terminiga kengroq tushuncha keltirilgan. Innovatsiya inglizcha innovation – yangilik kiritish, yangilik; lotinchada innovatio, - tiklanish, yangilanish degan ma’nolarni anglatishi ta’kidlangan. Ushbu qarashlarni umumlashtirib, innovatsiyaga quyidagicha izoh berish mumkin:

1) texnika va texnologiya avlodining almashinuvini taminlovchi, iqtisodiyotga mablag‘ yo‘naltirish;
2) ilmiy – texnika taraqqiyotining mahsuli bo‘lgan yangi texnika, texnologiyalarni yaratish;
3) yangi g‘oyalarni ishlab chiqish, sintezlash, yangi nazariya va modellarni yaratish va ularni hayotga tatbiq etish;
4) individual tusdagi takrorlanmas dasturlarni ishlab chiqish.

Bulardan kelib chiqib, aytish mumkinki, innovatsiyalarni insoniyat faoliyatining barcha jabhalarida qo‘llash mumkin ekan. Ammo, biz ko‘proq etiborni iqtisodiyotga, uning tarkibiy qismi bo‘lgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati bilan bog‘liq xizmat ko‘rsatish sohalariga yo‘naltiriladigan innovatsiyalarga qaratamiz.

Yuqorilardan kelib chiqib, innovatsiya atamasining iqtisodiyotga mos ta’rifini berish mumkin. Innovatsiya deyilganda ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar natijasida olingan ixtirolarni jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy hayotini o‘nglashga, iqtisodiy o‘sishga erishishga qaratilgan jarayonlarda qo‘llaniliadigan yangi texnika, texnologiya va boshqarish usullari kabilarni joriy qilish tushuniladi. Innovatsiyaning ushbu ta’rifidan uning boshqa aniq soha va tarmoqlarga, xususan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatiga mos ta’rifini ham ishlab chiqish mumkin.

Bizning fikrimizcha, xizmat ko‘rsatish sohasi bilan shug‘ullanadigan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasiga mos ravishda innovatsiyaga quyidagicha ta’rif berish mumkin, deb hisoblaymiz. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatida innovatsiya deyilganda ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar natijasida olingan ixtirolarni xizmat ko‘rsatish sohasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati samaradorligini oshirishga, ularning jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy hayotida o‘z o‘rnini topishga qaratilgan jarayonlarda qo‘llaniliadigan yangi texnika, texnologiya va boshqarish usullari kabilarni joriy qilish tushuniladi. Ko‘rinib turibdiki, innovatsiya jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy hayotidagi murakkab yechimlarni hal qilish yo‘llarini takomillashtirishga qaratilgan yangiliklardan iboratdir. U inson faoliyatida qo‘llaniladi va jamiyatning rivojlanishi uchun asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Inson o‘zi takomillashib innovatsiya yaratadi, innovatsiya esa, o‘z navbatida insonni takomillashtiradi va uning uchun xizmat qiladi, uning yashash darajasini sifat bosqichiga ko‘taradi. Demak, inson nima zarur bo‘lsa, uni o‘zi uchun yaratadi va mos ravishda o‘zi yaratgan narsalardan birinchi galda o‘zi manfaatdor bo‘ladi.

Endi innovatsion faoliyat tushunchasiga ham izoh berish va uning ham ta’rifini ishlab chiqish mumkin. Shunga muvofiq, qisqacha qilib aytganda, innovatsiyalarni amalga oshirish jarayonini innovatsion faoliyat, deb yuritish mumkin. U quyidagi yunalishlarda yangilikni ixtiro qilish va joriy qilishni o‘zida mujassamlashtiradi:

- yangi mahsulot ishlab chiqarishda, yangi texnologik jarayonlarni takomillashtirishda, yangi texnikalarni joriy qilishda va ishlab chiqarishning tashkiliy shaklini ham takomillashtirishda ishtirok etadi;
- yangi mahsulotlar va xizmatlar bozorlarini aniqlash va ularda o‘z o‘rniga ega bo‘lishga ko‘maklashadi;
- yangi boshqaruv jarayoni va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning hal etilishi, ularga mos ravishda, yangi moliyaviy dastaklar va tashkiliy tuzilmalarni takomillashtirishda qatnashadi.

Endi ushbu g‘oyalarga tayangan holda “innovatsion faoliyat” atamasining ta’rifini berish mumkin. Innovatsion faoliyat deyilganda, iqtisodiyotning turli sohalarida innovatsiyalarni (yangilik, ixtiro, takomillashgan texnologiya kabilarni) amalga oshirish va joriy qilish jarayonlari tushuniladi. Ushbu ta’rifdan kelib chiqib, xizmat ko‘rsatish bilan shug‘ullanuvchi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida innovatsion faoliyatga ham ta’rif berish mumkin. Bizning fikrimizcha, ushbu ta’rif quyidagilardan iborat bo‘ladi. Xizmat ko‘rsatish bilan shug‘ullanadigan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida innovatsion faoliyat deyilganda mazkur sohaga innovatsiyalarni (yangilik, ixtiro, takomillashgan texnologiya kabilarni) amalga oshirish va joriy qilish jarayonlari tushuniladi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi, xususan xizmat ko‘rsatish subyektlari ham iqtisodiyotning boshqa qismlari singari rivjlanishi lozim, chunki u iqtisodiyotning asosiy sohasi sifatida mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida, xususan yangi ish o‘rinlarini yaratishda, mulkdarlar sinfini shakllantirish orqali aholi farovnligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ammo uning rivojlanishi o‘z-o‘zidan sodir bo‘lmaydi. Unga muntazzam ravishda innovatsiyalarni tatbiq etish, ya’ni innovatsion faoliyatni rivojlantirishni taqozo qiladi. Bu esa mamlakatda innovatsion iqtisodiyotning shakllanishiga olib keladi.

Endi innnovatsion iqtisodiyot tushunchasini qarab chiqamiz. Chunki ushbu atama iqtisodiy adabiyotlarda ko‘p marta ishlatilsada, uning ta’rifini juda kam uchratish mumkin.

Innovatsion iqtisodiyotni jahon amaliyotida ko‘p hollarda intellektual iqtisodiyot, ilmga asoslangan iqtisodiyot, deb ham yuritiladi. Bunday iqtisodiyotda yaratilgan mahsulot tarkibida odatdagidek, jonli mehnat sarfi emas, balki ilmga qilingan sarfning hissasi yuqori bo‘ladi. Taraqqiy etgan mamlakatlar XIX-XX asrlarda asosan industrial qitisodiyotni shakllantirib, ulardan foydalanish evaziga rivojlandi. XXI-asrda iqtisodiy taraqqiyot asosan innovatsiyalar evaziga, ya’ni ilm-fan yutuqlarini ishlab chiqarishga (ish bajarish, xizmat ko‘rsatishga) joriy qilish evaziga rivojlanmoqda. Bunday fan va ilg‘or texnologiyaga asoslangan iqtisodiyotni odatda innovatsion iqtisodiyot, deb yuritiladi. Innovatsion iqtisodiyotda asosiy rolni ishchi va xizmatchilar mehnati emas, balki olimlar, ilmiy xodimlar mehnati, axborot tizimlari o‘ynaydi.

Bularning hammasini jamlab, innovatsion iqtisodiyotning ta'rifini ishlab chiqish mumkin. Biz innovatsion iqtisodiyotga quyidagicha ta'rif berishni maqsadga muvofiq, deb topdik. Innovatsion iqtisodiyot deganda, yangi g'oyalar, ilm-fan yutuqlari asosida doimiy ravishda texnik va texnologik jihatdan yangilanib turadigan, innovatsiyalar oqimiga tayanib, ularni ishlab chiqarishga (ish bajarishga, xizmat ko'rsatishga) joriy qiladigan, ilg'or texnologik mahsulotlarni eksport qilish imkoniyatini yaratadigan, yuqori raqobatbardoshlikka va qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan intellektual omillar asosida shakllangan iqtisodiyot tushuniladi.

Ushbu ta'rifni iqtisodiyotga va uning har bir sohasiga, shu jumladan xizmat ko'rsatish bilan shug'ulanadigan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasiga ham qo'llash mumkin.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, innovatsion iqtisodiyot yo'q joydan birdaniga shakllanib, paydo bo'lib qolmaydi. U asta-sekinlik bilan o'zining evalyutsion bosqichlarini bosib o'tib shakllanadi. Bulardan ko'rinib turibdiki, innovatsion iqtisodiyot o'zining taraqqiy etish bosqichlariga, ya'ni evolyutsiyasiga ega. Buni quyidagi rasmda ko'rish mumkin (1-rasm).

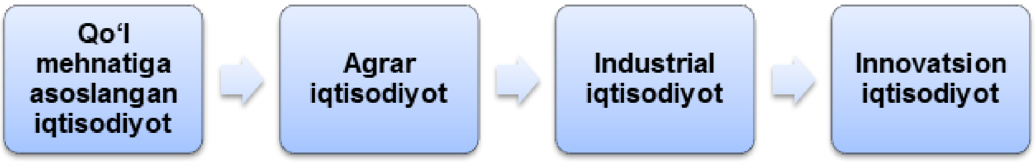

1-rasm: Innovatsion iqtisodiyot evolyutsiyasi

Ko'rinib turibdiki, innovatsion iqtisodiyot rivojlanish jarayonida bir qancha bosqichlarni bosib o'tgan. Qo'l mehnatiga asoslangan iqtisodiyotda asosiy ish quroli insonning qo'li va oddiy ish qurollari (ketmon, kurak, bolg'a, o'roq va h.k.) hisoblangan. Unda asosiy harakat insonning kuchi evaziga amalga oshirilgan. Asta-sekinlik bilan odamlarning ehtiyoji tabiat ne'matlarini o'zlashtirishga qaratilganidan keyin, ular qishloq xo'jaligini vujudga keltirgan va agrar iqtisodiyotni shakllantirgan. Ushbu iqtisodiyotda yaratilgan mahsulotning hajmining asosiy qismini agrar sohada yaratilgan mahsulotlar tashkil qiladi.

Iqtisodiyotning rivojlanishi sanoatlashib borishi oqibatida indisturial iqtisodiyot vujudga keldi va ushbu iqtisodiyotda asosiy harakatga keltiruvchi kuch texnika va mexanizatsiyalashgan hamda avtomatlashgan jihozlar (uskunalar) evaziga amalga oshiriladi. Innovatsion iqtisodiyotda esa asosiy kuch fan va texnikalar hamda intellektual mulk bo'lib hisoblanadi. Bunda yangi ishlanmalar va ixtirolar muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Bozor munosabatlari sharoitida ishlab chiqarish (ish bajarish, xizmat ko'rsatish) jarayonining samaradorligini oshirish, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, bozor talablari asosida iqtisodiyotning tarkibiy o'zgarishlarini amalga oshirilishi, ishlab chiqarish (ish bajarish, xizmat ko'rsatish) jarayonini modernizatsiya qilish kabi iqtisodiy ishlar innovatsiya orqali amalga oshiriladi. Chunki, uning asosida mamlakatning ham, xo'jalik yurituvchi subyektlarning ham raqobatbardoshligini ta'minlashga qaratiladi. Bunda iste'mol tovarlarining sifati oshadi va imkon qadar u arzonlashadi. Bu esa, o'z navbatida jahon bozori talablariga javob beradigan mahsulotlarni (ish, xizmatlarni) ishlab chiqarish imkoniga ega bo'ladi.

Yuqoridagilarni inobatga olib, mamlakatimizning raqobatbardoshligini mustahkamlash va dunyo bozoriga chiqish uchun birinchi navbatda, iqtisodiyotni izchil isloh etish, tarkibiy jihatdan o'zgarish va dversifikatsiya qilishni chuqurlashtirish, yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi korxona va ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal rivojlanishini ta'minlash lozim bo'ladi. Bugungi kunda faoliyat ko'rsatayotgan quvvatlarni modernizatsiya qilish va texnik yangilash jarayonlarini tezlashtirish hisobidan ham innovatsion jarayonlarni amalga oshirilishi mumkin. Ushbu vazifalarni bajarish asosan innovatsiyalarni iqtisodiyotga joriy qilish evaziga amalga oshiriladi. Bu esa innovatsion iqtisodiyotning paydevorini tashkil qiladi.

Bunga erishishda investitsiyalarning roli katta. Ushbu investitsiyalar asosan innovatsiyalarni joriy qilishga qaratilishi va ular mazmun mohiyati jihatidan innovatsiyaga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Chunki, investitsiyalar ishlab chiqarishni (ish bajarish, xizmat ko'rsatishni) modernizatsiya qilishga, yangi texnologiyalarni joriy qilishga, yangi korxonalarni yaratishga qaratilgan bo'ladi.

Shunday qilib, hozirgi sharoitda iqtisodiyotga kiritiladigan investitsiyalar innovatsion investitsiyalar bo'lib hisoblanadi. Ular, ta'kidlanganidek, iqtisodiyotni modernizatsiya qilishga, yangi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish subyektlarini barpo etishga, ularda mavjud texnika va texnologiyalarni yangilashga yo'naltiriladi. Bunday yangilanishlar albatta fan va texnika yutuqlariga asoslanadi. Bular esa, o'z navbatida olimlar va konstruktorlarning ixtirolari va yangi g'oyalaridan iborat bo'ladi. Bularning pirovard maqsadi innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishga qaratilgandir. Shu tufayli innovatsion iqtisodiyotni shakllantiruvchi omillarga, bizning fikrimizcha, quyidagilarni kiritish mumkin (2-rasm).

2-rasm: Innovatsion iqtisodiyotni shakllantiruvchi va harakatga keltiruvchi asosiy omillar

Mazkur rasmdan ko‘rinib turibdiki, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish uchun zamonaviy talabga javob beradigan inson kapitali muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur kapital shunday bo‘lish kerakki, undan iqtisodiyotni rivojlantirish uchun yangi g‘oyalar tug‘ulishi, ixtirolarning paydo bo‘lishi lozim. Bu g‘oyalar amaliyotga joriy qilinishi uchun eng avvalo, tajriba-sinov maydoni bo‘lmog‘i lozim. U tegishli tarzda samara beradigan bo‘lsa, uni amaliyotga keng joriy qilish zaruriyati ham paydo bo‘ladi. Bu esa ma’lum miqdorda investitsiyalarning yetarli bo‘lishini taqozo qiladi. Shu tariqa innovatsion iqtisodiyot shakllanib boradi.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, innovatsion iqtisodiyotda mahsulot tannarxi tarkibida ilm-fanga ketadigan xarajatlar salmoqli o‘rinni egallaydi va ushbu iqtisodiyotni ilm-fanga asoslangan, tez yangilanib turiladigan iqtisodiyot, deb ataydilar. Bunday iqqtisodiyot mamlakatimiz kelajagini belgilaydi. Bunga erishish uchun hozirgi bosqichda amalga oshirilayotgan iqtisodiyotni modernizatsiyalashga qaratilgan iqtisodiy siyosatni misol keltirish mumkin. Shu tariqa, jamiyat taraqqiyotini to‘liq ta’minlash imkoniyati yaratiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, innovatsion iqtisodiyotning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun, uning xarakterli belgilarini aniqlash lozim bo‘ladi. Bulardan kelib chiqib, bir qancha xulosalarga kelish bilan birga, ayrim ilmiy-amaliy tavsiyalarni ham ishlab chiqishga muvaffaq bo‘ldik. Tadqiqot natijasida, innovatsion iqtisodiyot sharoitida quyidagi jihatlar alohida ajralib turishi lozim, degan xulosaga keldik:

Birinchidan, iqtisodiyot yuqori darajadagi fan va texnika yutuqlariga asoslangan bo‘lishi kerak. Shundagina uning barqaror o‘sishi va raqobatbardoshligi ta’minlanadi.

Ikkinchidan, inson kapitali yuqori sifatga ega bo‘lishi kerak, ya’ni aholining tarkibiy qismi asosan yuqori malakali xodimlardan iborat bo‘lishligi maqsadga muvofiq. Chunki ilg‘or sohalarda faoliyat ko‘rsatayotgan xodimlar zarur hollarda ilmiy-tadqiqot ishlari bilan ham shug‘ullana oladigan kishilardan iborat bo‘lmog‘i lozim.

Uchinchidan, iqtisodiyot to‘liq erkin va qonun ustuvorligi butunlay ta’minlangan, davlatning iqtisodiyotga aralashuvi keskin kamaygan, hufyona iqtisodiyotdan va korrupsiyadan holi bo‘lmog‘i lozim. Shundagina, iqtisodiyotning asosiy realligi ta’minlanadi.

To‘rtinchidan, har bir hududda aholining yashash sifati yuqori, farovon va raqobatbardosh bo‘lishini ham talab qilinadi.

Beshinchidan, xo‘jalik yurituvchi subyektlar tarkibida innovatsiyaga asoslangan subyektlarning ulushi ham yuqori bo‘lishi lozim(xalqaro amaliyotda ularning ulushi 60-80 %ni tashkil qiladi). Barcha faoliyatining nazorati raqamlashtirilgan bo‘lsa, barqaror o‘sish uchun keng imkoniyat yaratiladi.

Oltinchidan, innovatsiyalarga katta talab bo‘lmog‘i va uning talabga munosib kadrlarning ham bo‘lishi lozim. Shundagina innovatorlar o‘rtasida raqobatning mavjudligi ham ta’minlanadi. Shu tariqa yangi zamonaviy inson kapitali shakllanadi.

Yettinchidan, hamisha yangi bozorning paydo bo‘lishi va mavjud bozorda yangi mahsulotlarga talabning ortib borishinini ham ta’minlani lozim. Shundagina bugungi muvaffaqiyatlarning muhim omillaridan biri bo‘lgan diversifikatsiyadan ham samarali foydalangan bo‘linadi.

Ko‘rinib turibdki, innovatsion iqtisodiyot o‘ziga xos xususiyatlarga ega ekan. Bu xususiyatlar, uning indisturial iqtisodiyotga nisbatan nimasi bilan farq qilishini ham ko‘rsatib turibdi. Bizning iqtisodiyotimizda innovatsion iqtisodiyotning ayrim belgilari va ko‘rinishlari ko‘zga tashlangan bo‘lsa, bugungi kunda ushbu iqtisodiyot inson hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Biroq, mamlakatimiz iqtisodiyotini butunlay innovatsion iqtisodiyotga aylantirish uchun hali ancha qilinishi lozim bo‘lgan ishlar anchagina. Bunga bosqichma-bosqich erishib borish bilan iqtisodiyotimizni ham takomillashtirib borish yo‘liga tushib oldik.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. G'ulomov S.S. va boshqalar. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. –T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, –2019, –447 bet.
2. G'ulomov S.S., Ayupov R.X. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat asoslari. –T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2020, –510 bet.
3. Саидов М.Х. Узбекистан: инвестиции в человеческий капитал, партнёрства в сфере образования.–М.: Книжный дом газеты "Труд", –2006.–243 с.
4. Pardayev M.Q., O.M.Pardayev, T.X.Mamasoatov, Modernizatsiya, diversifikatsiya va innovatsiya – iqtisodiy o'sishning muhim omillari. – T.: "Navro'z" nashriyoti,–2014. – 104 bet.
5. Pardayev M.Q., Mirzayev Q.J, Pardayev O.M. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti. O'quv Qo'llanma. – T.: "Iqtisod-moliya", 2014. – 384 b.
6. Pardayev M.Q. va boshqalar. Ta'lim xizmatlari va ularning samaradorligini oshirish masalalari. Monografiya. "Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi", –2020. –256 b.
7. Mirzayev Q.J., Shavqiyev E.Sh., Janzaqov B.K. Innovatsion iqtisodiyot.. T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-mtbaa uyi, 2020. –298 bet.
8. M.M.Muxammedov va boshqalar. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. –T.:"Fan va texnologiya" nashriyoti. –2018.
9. Isroilov B.I. Ta'lim tiizimida innovatsion korporativ hamkorlikni rivojlantirishda iqtisodiy mehanizmlar rolini oshirish. TMI, IAK, –2016 y. –26 mart.;
10. G.M.Porsayev, B.Sh.Safarov, D.Q.Usmanova Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. – T.: "Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi", –2020. – 372 bet.
11. Ochilov A.O. Yuqori malakali kadrlar tayyorlashni boshqarish samaradorligini oshirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (Dss) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent, –TDIU, 2019. –76-bet.;
12. Usmonov B.Sh. va boshqalar. Inson kapitalining shakllanishida ta'lim va ilm-fanning roli. –T.: "Fan va texnologiyalar", 2015-y.
13. Qahharov O.T. Oliy ta'lim tizimida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning boshqaruv mexanizmini takomillashtirish. Fan doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, SamISI, 2020. – 79 bet.
14. O'zbek tilining izohli lug'ati: 80000 dan ortiq so'z va so'z birikmasi. J.II. Ye.M. –T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. 2006. –B. 212
15. Большой экономический славарь/Под ред. А.Н.Азрилияна. – 4-е изд. и перераб.–М.: Институт новой экономики, –1999. –С. 309.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.